

De Vier Elementen

Van Robert Pollack verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

De Taak

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Robert Pollack

De Vier Elementen

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 5137 2

© 2021 Robert Pollack

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Georgia Peskett

Foto auteur © Merlijn Doomernik

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

1

In de straten van Berlijn klonken twee soorten geschreeuw, die van angst en die van opwinding. Groepen mannen, de meeste in bruine uniformen, sommige in het zwart, bekogelden eenzame sloebers met stenen. Als zo'n ongelukkige in elkaar zakte, werd hij met zweepen verder afgetuigd. Soms kreeg hij alleen een schop, waarna een volgend slachtoffer aan de beurt was.

Het was een vroege avond in november, nog niet echt koud, maar wel al donker.

In hun ruime woning aan de Steinstrasse zat het gezin Hirsch aan een rechthoekige tafel te wachten op de volgende gang. De kaarsvlammen weerschenen in het glinsterende zilver.

De ouders – Rebecca en Emmanuel – zaten tegenover elkaar en hadden allebei aan weerszijden een kind naast zich. Rebecca zat tussen de meisjestweeling, Emmanuel tussen de oudste dochter en de zoon.

Vanachter het doorgeefluik reikte de kok de schaal met gebraden lamsvlees met groene kool en tomaten aan. Hildegard, het dienstmeisje, diende op.

Aan iedere wand van de eetkamer hing een schilderij. De vier schilderijen vormden een ensemble. *Bij daglicht komen ze veel*

beter uit de verf. Morgenochtend vraag ik Hofer om een prijs. Hopelijk is die beter dan die rot prijzen van zijn concurrenten.

Als we morgenochtend halen.

‘Wat is er buiten?’ vroeg Leontine aan haar vader. Ze was met haar zes jaar nog te jong om het te begrijpen, maar uit haar angstige toon bleek dat haar instinct werkte. Haar tweelingzusje Betsy kneep haar lippen op elkaar. Ze was de hele avond al stil.

‘Niets aan de hand, hoor, liefje, buiten zijn wat boze mensen,’ zei Emmanuel. ‘Hier zijn we veilig.’

Hij reikte over de tafel naar het handje van zijn dochter. Tegelijkertijd keek hij in de donkere ogen van zijn vrouw, die hem bemoedigend toeknikte.

‘Niet waar,’ zei Marian. Zij was drie jaar ouder dan de tweeling.

‘Ze willen ons dood hebben,’ zei Frans, de oudste. Hij had meegemaakt hoe op school de Jodenhaat en de verering van Adolf Hitler werden onderwezen alsof dit vanzelfsprekende waarheden waren. Na zijn overplaatsing naar een joodse school gingen de pesterijen op straat door, tenminste wanneer hij als Jood werd herkend, wat gelukkig niet altijd zo was. Maar hoe lang nog? Er gingen geruchten dat alle Joden een merkteken zouden moeten gaan dragen, zodat ze overal herkenbaar zouden zijn.

‘We gaan eten,’ zei Rebecca.

Buiten klonk een knal.

‘Ik ben bang!’ zei Leontine. Haar gezicht betrok alsof ze zou gaan huilen, maar ze maakte geen geluid.

Emmanuel stond op. Hoe kon hij zijn gezin beschermen?

‘Blijf nou zitten,’ zei Rebecca.

Maar hij moest weten wat er gebeurde. Bij het raam schoof hij het gordijn een stukje opzij.

‘O nee,’ zei hij.

‘Wat is er?’

‘Ze nemen Joseph mee. Deborah staat bij de deur te huilen.’

Joseph Rosenthal was hun overbuurman. Hij zag er verloren uit, in zijn zwarte pak waarvan het jasje was gescheurd, waardoor een mouw los van zijn arm hing. Twee mannen in zwarte uniformen duwden hem in de richting van een arrestantenauto. Emmanuel zou hem te hulp moeten schieten, ze waren met het echtpaar Rosenthal bevriend, maar zijn bemoeienis zou niets uitmaken. Het was intussen volkomen duidelijk hoe de ss en sa opereerden; door zich ermee in te laten, zou hij ze reden geven om ook zijn gezin te belagen.

‘Was het een pistoolschot?’ vroeg Frans.

Emmanuel draaide zich naar zijn gezin. Hij voelde zich duizelig, het bloed was uit zijn gezicht weggetrokken.

‘Nee. Laten we gaan eten.’

Het geraas in de stad ging de hele avond door, maar in de Steinstrasse keerde de rust na een tijdje terug. Hildegard ruimde na het eten af, Rebecca bracht de tweeling naar bed, de twee andere kinderen gingen een uur later ook, en Emmanuel dronk een glas cognac in de voorkamer. De drank maakte hem loom.

Verschrikkelijk voor Joseph en Deborah, maar hij zal wel weer vrijkomen. Meestal blijft het bij intimidatie.

De gedachte hielp maar kort. Hij kon er niet omheen dat de situatie steeds gevaarlijker werd. Ze moesten weg uit Berlijn, uit Duitsland, maar waarheen? Zwitserland was niet ver, maar het was bijna onmogelijk er nog binnen te komen. Om uit handen van de nazi's te blijven, was Amerika de enige betrouwbare optie. Hij moest zijn kunstcollectie en het zilver zo snel mogelijk verkopen. Maar hoe kreeg hij zijn effecten en het spaargeld de grens over? De regering had alles dichtgetimmerd met belas-

tingen en onmogelijke vergunningsvereisten. En wat Hitler niet langs die weg voor elkaar kreeg, liet hij door zijn knokploegen oplossen.

Hildegard kwam binnen en vroeg of hij nog iets nodig had.

‘Dank, mevrouw Hildegard, ik ga zo slapen. Mijn echtgenote is al boven?’

‘Ja, meneer.’

‘Dan eindigt deze werkdag ook voor u.’

‘Dank, meneer.’

Rebecca sliep al. Hij kroop voorzichtig tegen haar warme lichaam aan en kon toch de slaap niet vatten. Wat als ze hem ook oppakten? Of Rebecca? Hun kinderen konden nergens heen. Er moest een oplossing zijn, misschien een gezin van niet-Joden waar ze konden worden ondergebracht. Hij had enkele niet-joodse patiënten die mogelijk konden helpen, maar hoe goed kende hij hen?

Piekeren helpt niet, hoorde hij in gedachten zijn moeder zeggen. Ze was al een paar jaar dood, ze hoefde dit gelukkig niet mee te maken.

De slaap kreeg pas rond vier uur vat op hem, maar om zes uur werd hij gewekt door gebonk op de voordeur.

‘Ik ga kijken.’ Hij deed zijn kamerjas aan en zijn pantoffels.

Hij verwachtte dat Rebecca zou zeggen dat hij niet moest opendoen, maar ze besepte natuurlijk ook dat het niet zou helpen. Als hij niet zou gaan, zouden zij komen.

Hij liep zo snel mogelijk de trap af, maar nog voor hij bij de deur was, klonk het gebonk opnieuw.

‘Opendoen!’

De deur werd ruw opgeduwd toen hij hem van het slot haalde. Vier mannen kwamen binnen, twee in lange jassen, twee in politie-uniform. De mannen in uniform pakten hem

bij zijn armen. Hij probeerde niet te laten merken dat ze hem pijn deden.

De oudste van de twee in lange jassen, een man van een jaar of veertig, kwam dicht voor hem staan. Emmanuel rook zijn adem.

‘Gestapo. U wordt gearresteerd wegens opruiing.’

‘Ik heb geen idee waar u...’

‘Bek houden! Gisteravond en vannacht is het hele land door de Joden op zijn kop gezet nadat jullie in Parijs een van onze diplomaten hebben vermoord. Hier gaan jullie voor boeten en dik ook.’

Ik was gisteravond binnen en met de schietpartij in Parijs heb ik niets te maken, ik betreur de dood van een Duitse diplomaat evenzeer als jullie, ik ben Duitser, ik ben een Duitser net als jullie.

Hij zei het niet.

‘Blijven we hier op de gang staan? Breng ons naar de woonkamer!’

De twee politiemannen duwden hem vooruit. Ze passeerden Hildegard, die vanuit het souterrain in kamerjas naar boven was gekomen. Ze stond als versteend op de voorlaatste trede, haar gezicht naar de grond gericht, haar lippen in een streep.

‘Papa?’ riep Leontine vanaf de eerste verdieping. Haar stem klonk dun.

‘Dag schatje, ga maar weer slapen.’

‘Iedereen moet naar beneden komen,’ zei de man die de leiding had. ‘Nu. Anders komen mijn mannen ze halen.’

‘Rebecca, heb je dat gehoord? Kun je met de kinderen komen?’

‘Ja,’ klonk haar matte stem.

Ze liepen de woonkamer in. De andere man haalde een knuppel onder zijn lange jas vandaan en sloeg een vaas met bloemen van een bijzettafel af.

‘Waarom doet u...?’

‘Hou je smoel!’ Toen raakte een vuistslag zijn kaak. Het deed verschrikkelijke pijn, hij voelde dat een kies was ontzet. Hij proefde bloed.

Zijn vrouw en kinderen werden binnengebracht.

‘Met die rellen van gisteravond zijn jullie te ver gegaan. Jullie denken dat je alles maar kunt maken met je geld.’

De man met de knuppel sloeg de deur van een servieskast kapot. De ruitjes werden verbrijzeld en het hout kraakte. Daarna richtte hij zich op het servies zelf.

De meisjes begonnen te huilen en drukten zich tegen hun moeder aan. Frans keek bleek voor zich uit.

De leider liep naar het raam en opende het. De greep van de politiemannen rond Emmanuels armen verstevigde.

Dit is mijn einde.

Maar de leider trok de grammofoon uit het stopcontact en gooide die naar buiten.

‘Zo, dan kunnen anderen ook van jullie dure speeltjes genieten. Gerd, kun je me nog zo’n dekschaal aangeven?’ zei hij tegen zijn collega.

‘Waarom doet u dit?’ vroeg Rebecca.

‘Mevrouw, uw man wordt gearresteerd wegens opruiing en u en uw nageslacht gaan mee voor heropvoeding. U gaat nu kleren voor twee dagen verzamelen, ook voor uw man, in een aparte koffer, terwijl wij hier de boel bewaken. Een van mijn mannen loopt met u mee.’

Rebecca’s ogen bliksemden.

‘Hoe durft u hier binnen te komen en ons te commanderen?’

De man pakte een zweep onder zijn jas vandaan.

‘Alsjeblieft, doe wat ze vragen,’ zei Emmanuel.

‘Het lijkt me heel verstandig dat u naar uw man luistert, maar

als u daar te eigenwijs voor bent, dan leggen we het op een andere manier uit.'

Rebecca sloeg haar ogen neer.

'Kom, kinderen.'

Ze brachten hem al naar buiten. Het was nog donker. Op de stoep lag de grammfoon in stukken, de straat was verder bedekt met scherven van ruiten die gisteravond waren gesneuveld.

Enkele burens keken uit het raam. Wat zouden ze denken? We moeten dit gezin helpen? De joodse burens wisten dat ze machteloos waren. De anderen dachten waarschijnlijk dat dit hun verdiende loon was.

Er stond een zwarte Mercedes met draaiende motor klaar en daarvoor stond een vrachtwagen met open laadklep. Emmanuel werd in de Mercedes geduwd, op de achterbank.

Wat ben ik naïef geweest door erop te vertrouwen dat ik zou kunnen ontkomen door me rustig te houden. Als zij het maar overleven.

Toen Rebecca en de kinderen naar buiten kwamen, moesten ze in de laadruimte van de vrachtwagen klimmen. Rebecca tilde eerst de kleine meisjes op, hielp daarna de grotere kinderen naar binnen en klom zelf als laatste. *Ze is zo sterk, laat G-d haar beschermen.*

Toen de laadklep werd gesloten, zag hij nog even haar gezicht. Haar blik was zacht.

Nadat de Mercedes en de vrachtwagen waren weggereden, stopte een andere auto voor de deur. Er stapten twee mannen uit, de ene droeg een lange leren jas en had een koffertje en een grote rol bruin pakpapier bij zich, de andere was gekleed in een double-breasted grijs pak van Britse lamswol. Uit zijn borstzak stak een pochet.

De deur van het huis stond nog open. Ze gingen naar binnen met de vanzelfsprekendheid van bewoners.

‘U kent de weg, meneer Hofer,’ zei de man in de lange jas.

‘Laten we eerst naar de eetkamer gaan,’ zei Hofer. ‘Die is op de begane grond.’

Ze keken ademloos naar het zilver en naar de vier schilderijen.

‘Een hoogtepunt uit het oeuvre van Berchvelt, en ook nog in voortreffelijke conditie.’

Hofer keek van het ene naar het andere werk, pakte toen een vergrootglas uit zijn binnenzak en liep naar het schilderij waarop een vrouw met een gele omslagdoek een vuurpot vasthield waaruit grote vlammen sloegen. ‘Ze hangen hier goed, ik kan het niet ontkennen. Maar ze krijgen een uitstekende nieuwe bestemming.’

De man in de lange jas liep naar een schilderij, haalde het van het haakje en zette het rechtop tegen de muur. Hij rolde een stuk pakpapier uit en legde het schilderij er voorzichtig op. Daarna opende hij zijn koffertje. Met een schaar knipte hij het pakpapier van de rol af.

‘Doe maar twee lagen,’ zei Hofer. ‘Ze moeten goed worden beschermd.’

2

Het gerucht had hem via een appje uit de partijkanalen al eerder bereikt, maar toch was Bernhard Wenzel bijzonder aangenaam getroffen door de mededeling dat de leider van de Partij voor Ruimte en Vrijheid hem beschouwde als kandidaat-Bondsdaaglid en potentiële minister. Vier jaar eerder had hij zich vanwege de ziekte van zijn echtgenote teruggetrokken uit alle activiteiten van de partij en zich volledig op haar verzorging en zijn onderneming gestort, maar hij was nooit opgehouden met dromen over een politieke topositie.

‘Je naam is genoemd, meerdere keren, en Reinhardt Neumann vroeg me jou te polsen,’ zei Hugo Reidel, een oud-studiegenoot die zonder formele functie al jaren rondfladderde binnen de partijtop. Hugo keek af en toe op zijn mobieltje dat voor hem lag.

Bernhard en Hugo zaten met z’n tweeën in een zaaltje van een hotel in een buitenwijk van Stuttgart. Het hotel pretendeerde chic te zijn, met de goudkleurig geschilderde lambrisering, maar het meubilair zag er goedkoop en slecht onderhouden uit. De ruimte was bovendien veel te groot voor deze bijeenkomst van twee personen. Ze zaten aan de rand van een ovale tafel

waar vijftien mensen aan zouden kunnen zitten.

‘Alles hangt natuurlijk af van de verkiezingen,’ ging Hugo verder. ‘Maar de partij kan zeker de grootste worden. We zijn ver gekomen. Het belangrijkste is dat onze boodschap helder is. En blijft. Zoals Reinhardt zegt: het land weer verenigen, de winnaars samen met de verliezers, niemand blijft achter. Alles draait om de grotere eenheid, uiteindelijk zijn we dan allemaal winnaars.’

Dat laatste was platte retoriek, vond Bernhard, maar de boodschap van de partij was inderdaad helder: grenzen dicht, niet uit vreemdelingenhaat zoals de eeuwige critici beweerden maar om de Duitsers de kans te geven weer zichzelf te worden; goede sociale voorzieningen voor wie daar recht op had, ruim baan voor het bedrijfsleven en geen linkse flauwekul zoals klimaatverandering en privacy. Het was een boodschap die Bernhard aansprak; sommige onderdelen waren misschien emotiepolitiek, maar die hoorde erbij, en de ruimte voor het bedrijfsleven beviel hem echt.

Hij was al jaren de bestuursvoorzitter van LW Industries AG, een internationale onderneming in de automotieve industrie, waarvan een minderheid van de aandelen beursgenoteerd was. De rest van de aandelen was in zijn bezit, afgezien van het deel dat hij al aan zijn twee kinderen had overgedragen.

‘Wat wel belangrijk is, is dat jij je de komende tijd weer in de partij gaat manifesteren,’ zei Hugo. ‘We begrijpen je situatie van de afgelopen jaren, natuurlijk begrijpen we die, maar als je niets doet, kun je een prominente plek op de kandidatenlijst en een ministerschap op je buik schrijven. Reinhardt is nu eenmaal erg gericht op loyaliteit en inzet. Ik zeg het maar zoals het is.’

Bernhard knikte. ‘Ik waardeer je directheid. Ik ben vereerd door jullie aanbod.’

Dat was veilig om te zeggen, maar hij wilde Neumann ontmoeten voordat hij definitief zou toehappen. Hugo kende hij niet goed genoeg om hem werkelijk te vertrouwen, al dateerde hun eerste kennismaking uit hun studietijd. Hugo was toch een beetje een proleet, in zijn donkerpaarse pak met bretels in bijpassende tint. Zei het iets over Neumann dat hij deze man naar hem had toe gestuurd om hem te polsen?

Neumann was twee jaar geleden partijleider geworden en sindsdien was de partij voortdurend gestegen in de peilingen. Aan zijn electorale kwaliteiten hoefde niet te worden getwijfeld, maar of er ook met hem viel samen te werken, was een andere vraag.

Hugo legde zijn hand kort op Bernhards onderarm. 'Ik weet niet of je het al helemaal een aanbod mag noemen, maar we begrijpen elkaar. Daarom een advies: word weer lid van de commissie die de economische paragraaf van het partijprogramma opstelt. Op dat gebied heb je veel expertise, in die commissie bouw je binnen een mum van tijd een positie op, daar ben je een gigant tussen de dwergen. Want dwergen zijn er nog steeds in de partij, geloof me.'

Ze lachten allebei.

Op zijn kantoor had hij over dit onderonsje met Hugo gezwegen. Hij had zijn secretaresse laten noteren dat hij ging lunchen met een goede vriend van zijn zoon die toevallig in de stad was.

Die ochtend had hij op zijn werkkamer de voorlopige kwartaalcijfers doorgenomen met Wolf Essen, zijn financieel directeur. De winst was weer toegenomen: stijgende omzet, minder sterk stijgende kosten – hetzelfde liedje als de dertien kwartalen daarvoor.

'Het loopt als een tierelier,' zei Wolf.

'Wat verwachten de analisten?'

‘Ongeveer dit, iets minder.’

‘Dus onze koers krijgt nog een duwtje als het meezit. Ik maak mezelf zo langzamerhand overbodig.’ Het was in zekere zin een bevredigende constatering, een teken van zijn goede leiderschap, maar het versterkte ook zijn besef dat niemand hem nodig had. Hij zette zijn leesbril af en haalde zijn hand door zijn volle grijzende haardos, waar nog enkele donkere sporen doorheen liepen.

Wolf keek hem aan, met een vaag glimlachje en ook iets van onrust in zijn ogen.

‘Je hebt geen plannen, toch?’ vroeg hij.

‘Nee hoor, natuurlijk niet.’

‘Want als dat wel zo is, wat God verhoede, dan is dat koersgevoelig en kunnen we het niet te lang binnenskamers houden. Los natuurlijk van mijn persoonlijke teleurstelling als jij zou vertrekken.’

‘Ik heb géén plannen,’ zei Bernhard op besliste toon, terwijl hij keek naar het borstbeeld van Lothar Wenzel, zijn grootvader en de man die de onderneming in 1920 had opgericht. En toen ging zijn blik omhoog, naar het schilderij van Eliane, ten voeten uit, in een lichtblauw mantelpak dat haar als gegoten zat. Zij had hem ook niet meer nodig.

Zijn stelligheid tegenover Wolf was niet leugenachtig geweest, al hing dat in enige mate af van de definitie van ‘plannen’. Op het moment dat Wolf hem ernaar vroeg, wist hij nog niet zeker waar Hugo het precies over wilde gaan hebben.

Maar Hugo’s mededelingen waren wel waar hij op had gehoopt. Als hij eerlijk tegenover zichzelf was, verveelde hij zich al een hele tijd. Na het overlijden van Eliane, drie jaar geleden, was de totale concentratie op zijn werk de manier geweest om het verdriet naar de achtergrond te schuiven. Die inzet had onmis-

kenbaar vruchten afgeworpen. De resultaten, die vrijwel altijd al behoorlijk waren geweest, werden uitstekend. Hij werd toegejuicht op aandeelhoudersvergaderingen en de financiële pers roemde zijn strategische visie, zijn focus op de *core business*, zijn discipline, en wat er verder nog voor plititudes in omloop waren voor een succesvolle topman in het bedrijfsleven. Dat gaf in het begin enige voldoening.

Hij stond op de schouders van reuzen en dat wist hij. Lothar was een geweldenaar geweest en had de basis gelegd in die merkwaardige periode, zijn vader Heinrich had ondanks zijn gebrek aan avontuurlijke zin goed voor de onderneming gezorgd, en hij, Bernhard, had een doortimmerd schip overgenomen, het deels naar de beurs gebracht, en het vervolgens met overtuiging de wereldzeeën op gestuurd.

Intussen was het 2016 en liep hij tegen de zestig. De opbrengst van de beursgang was meer dan hij en zijn kinderen ooit zouden kunnen opmaken. Het werd tijd voor iets anders, dat gold voor hem en dat gold voor de onderneming. Geslaagde verbintenissen konden ook te lang duren.

Wat had hem al die jaren tegengehouden, behalve het succes? Zijn zoon en zijn dochter waren er beiden nog niet aan toe hem op te volgen, als ze dat al ooit zouden willen. Het vinden van een goede opvolger was niet gemakkelijk, maar ook niet onmogelijk – het probleem van de opvolging speelde in iedere onderneming. Nee, wat hem had tegengehouden, was de angst voor de leegte en de eenzaamheid die zouden volgen als hij zou vertrekken zonder een andere voorname positie in de samenleving te bekleden. De partij, eigenlijk een oude liefde die hij uit het oog was verloren, kwam als geroepen.

‘Die commissie is geen gek idee. Ik zal erover nadenken hoe ik me ook verder op een nuttige manier kan manifesteren,’ zei hij tegen Hugo.

‘Goed, man.’

Hugo’s amicale toon verraste hem. Ze waren nooit vrienden geworden.

‘En jij, Hugo, wat ga jij eigenlijk doen als we de verkiezingen winnen?’

Hugo werd afgeleid door gestommel op de gang. Hij keek naar de deur die op dat moment openzwaaide, en stond op.

‘Goedemiddag, heren!’ zei de man die met ferme pas naar binnen liep, strak in het pak en met een hoed op. Hij werd gevolgd door twee jonge kerels in spijkerbroek, van wie er één geheel kaal was. De man in pak was Reinhardt Neumann.

Bernhard stond ook op en liep op hem toe. ‘Hier had Hugo niets over gezegd.’

‘*Surprise*,’ zei Hugo. ‘Reinhardt had een slag om de arm gehouden. Ik wilde liever een aangename verrassing dan een teleurstelling.’

Neumann was twee seconden stil, hield zijn hoofd schuin en glimlachte vaag, alsof hij naar een interessant schilderij keek. Het maakte Bernhard ongemakkelijk, hij hield er niet van te worden getaxeerd.

‘Fijn dat ik u mag ontmoeten,’ zei Neumann. ‘Ik blijf vijf minuutjes, want ik moet zo naar een rally. Hebben we u al aan boord?’ Zijn helderblauwe ogen lachten hem hartelijk toe.

‘Ik neem uw vraag uiteraard heel serieus, maar ik weet uit ervaring dat je op een belangrijke vraag nooit impulsief moet antwoorden. Die beheersing gaat trouwens volstrekt tegen mijn karakter in, maar soms leer je door schade en schande.’

‘Haha, begrijp ik. Juist uw levenservaring is een van de redenen dat we aan u denken. En u bent natuurlijk een loyaal lid van het eerste uur. Nu het cordon sanitaire van de traditionele politiek aan het afbrokkelen is, wordt het belangrijk dat we de

banden aanhalen met gelijkgestemden die binnen het establishment geloofwaardig zijn.’ Hij snoof, nogal hard, zijn neus zat vol. ‘Mag ik trouwens jij zeggen?’

‘Vanzelfsprekend.’

‘Heeft Hugo al iets gezegd over de commissie economisch beleid?’

Hugo knikte, maar Neumann keek niet naar hem en vervolgde.

‘Tussen ons: dat is een stoffig zootje, volgens mij was het in jouw tijd een stuk beter, het zou fantastisch zijn als je daar weer wat zout en peper op kunt strooien. Een paar ideeën die het traditionele gebakkelei tussen werkgevers en vakbonden over lonen en al dat gezeik overstijgen. Je wordt op handen gedragen door de vakbonden in de metaalindustrie en dat is precies wat we nodig hebben.’

‘Ik kan je verzekeren dat ik een behoorlijke tijd met ze bezig ben geweest,’ zei Bernhard.

Hij had de arbeidsvrede gekocht met flinke loonsverhogingen. Het had zijn imago geen kwaad gedaan.

‘We hebben je gevolgd, ik weet er alles van. Daarom staan we hier. Uiteindelijk hebben we geen vakbonden nodig, dat is echt iets van de negentiende en twintigste eeuw. Ik geloof in grotere verbanden die niet rond specifieke belangen zijn opgebouwd.’

Bernhard knikte instemmend, al had hij weinig op met dit soort abstracte praat. Wat hem op afstand aan Neumann had aangesproken, was zijn gebrek aan intellectuele pretentie. Hij hoopte dat het geen pose was.

‘Ik zal me eens verdiepen in wat de commissie momenteel aan het doen is,’ zei hij.

‘Ik hoop dat je meer zult doen dan dat,’ zei Reinhardt. ‘Toetreden en de boel opschudden! We hebben beweging nodig, niets

gebeurt zonder beweging.’ Hij stak zijn hand naar Bernhard uit en legde zijn andere hand tegen zijn schouder. ‘Heel fijn elkaar in de ogen te hebben gekeken. Ik heb er een goed gevoel over. We moeten snel nader kennismaken. Ik geef het stokje weer aan Hugo en hoop je spoedig bij een andere gelegenheid te zien.’

Hugo glunderde toen hij weg was. ‘Mooi toch?’

‘Bijzonder,’ zei Bernhard. Hij was er tevreden over dat hij niet meteen ja had gezegd.

Ze gingen weer zitten.

‘Voordat Reinhardt binnenkwam, vroeg ik wat jij gaat doen,’ zei Bernhard.

Hugo keek naar de deur waardoor Neumann net was vertrokken. ‘Als de partij aan de macht komt, bedoel je? Ik weet het niet. Reinhardt houdt zijn kaarten tegen de borst. Misschien heeft hij geen plannen met me. Het zal me uiteindelijk een zorg zijn. Mijn bedrijf draait goed. Beveiliging wordt steeds belangrijker. De verdere ontwikkeling van de digitale tak vraagt veel aandacht, de vooruitzichten zijn prachtig. Ik heb de partij niet nodig, de partij mij wel, bijvoorbeeld om jou te werven.’ Hij gaf Bernhard een knipoog. ‘We zullen zien.’

Ze stonden op. ‘Nog één ding,’ zei Bernhard. ‘Dit moet tussen jou, Reinhardt en mij blijven totdat er echt nieuws is. Voorbarige publiciteit kan mij veel narigheid bezorgen. Die beursnotering is soms een vloek.’

‘Maar wel een vloek met een gezegend randje.’ Hugo maakte een armbeweging alsof hij Bernhard een klopp op de schouder wilde geven, maar Bernhard deed net een stap opzij om de afstand tussen hen te vergroten. ‘Spreekt vanzelf. Je zorgen over publiciteit begrijp ik honderd procent. De pers is altijd gevaarlijk. Als het aan Reinhardt ligt, zullen alle journalisten straks voldoende, hoe zeg je dat, kwalificaties moeten hebben. Hij heeft daar slimme ideeën over.’